

СТОРІНКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

УДК 631.674.6

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЯКОСТІ ВОДИ НА ВИТРАТНО-НАПІРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМИ КРАПЛИННОГО ЗРОШЕННЯ НА ВИСТАВКОВОМУ КОМПЛЕКСІ «ЧУБИНСЬКЕ» БОРИСПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ*

Р.А. КУПЕДІНОВА, Т.І. СЕРЕБРЕННІКОВА

Інститут водних проблем і меліорації НААН

Наведено результати досліджень щодо впливу якості поливної води для зрошення на витратно-напірні характеристики краплинних водовипусків поливних трубопроводів на діючій системі краплинного зрошення на виставковому комплексі «Чубинське» Бориспільського району Київської області.

Ключові слова: система краплинного зрошення (СКЗ), краплинні водовипуски, якість води, рівномірність витрат, коефіцієнт варіації витрат

Постановка питання. Загальновідомо, що вода для зрошення різної якості впливає на СКЗ. Придатність поливної води за загрозою впливу на технічні засоби та елементи системи мікрозрошення оцінюється за екологічними й технічними критеріями. Оцінюють якість води за ступенем дії на елементи СКЗ згідно з ДСТУ 2730:1994 «Система стандартів у галузі охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання ресурсів. Якість природної води для зрошення. Агрономічні критерії» та посібником «Системи

---

* Роботу виконано під керівництвом академіка НААН М.І. Ромащенко.

© Р.А. Купедінова, Т.І. Серебреннікова, 2013

Меліорація і водне господарство. 2013. Вип. 100

краплинного зрошення. Загальні технічні вимоги та методи визначення технологічних параметрів» до ДБН В.2.4-1-99 «Меліоративні системи і споруди» за такими показниками: водневий показник (рН), загальна мінералізація, вміст марганцю, іонів заліза, сірководню, загальна жорсткість, кількість популяцій бактерій, швидкість біоза-ростання.

Вивчали вплив якості поливної води на зміни витратно-напірних характеристик та властивості технічних елементів систем зрошення М.І. Ромашенко, М.Г. Журба, І.І. Науменко, Т.І. Худайкулов, А.Т. Каленіков та ін. На основі експериментальних і теоретичних досліджень автори розробили методи нормування якості поливної води, класифікацію джерел води для СКЗ та номенклатуру водоочисних засобів і споруд [1, 2].

Виробники сучасних краплинних водовипусків у паспортній документації надають витратно-напірні характеристики СКЗ для конкретних температурних режимів і робочого тиску за використання води І класу якості. Але в кожному окремому випадку, випробуванні на конкретному об'єкті у польових умовах виникає потреба визначити вплив якості води на роботоздатність краплинних водовипусків для запобігання можливим відмовам і забезпечення надійної роботи системи.

Мета досліджень – дослідити вплив якості води на витратно-напірні характеристики краплинних водовипусків системи краплин-ного зрошення на виставковому комплексі «Чубинське».

Методика досліджень. Дослідження проводили за методикою ІВПіМ НААН з вивчення витратно-напірних характеристик краплинних водовипусків упродовж терміну їхньої експлуатації в польових і лабораторних умовах. Польові дослідження з вивчення витратно-напірних характеристик СКЗ на постійно діючому дослідно-демонстраційному полігоні багаторічних насаджень на території виставкового комплексу «Чубинське» Бориспільського району Київської області здійснювали в такій послідовності:

- згідно з ДСТУ ISO 9260:2003 [3], ДСТУ ISO 9261:2004 [4] на поливних трубопроводах (ПТ) маркували водовипуски в кількості не менше 25 шт. для забезпечення мінімальної статистичної вибірки;
- фіксували температуру води та довкілля;
- відбирали зразки поливної води зі ставка-накопичувача та безпосередньо з краплинних водовипусків для фізико-хімічного аналізу;

- вимірювали гідростатичний тиск за допомогою взірцевих манометрів, установлених на початку і в кінці ПТ;
- визначали витрати кожного краплинного водовипуску об'ємним способом за допомогою мірного циліндра та секундоміра [5].

План ділянок, на яких проводили вимірювання, наведено на рисунку.

План-схема дослідної ділянки СКЗ на виставковому комплексі «Чубинське»

Результати досліджень. Упродовж 2009–2012 рр. склад поливної води у джерелі зрошення (свердловина), істотно не змінився. За даними аналізів ДП «Центральна науково-дослідна лабораторія якості води та ґрунтів» ІВПіМ НААН вода для зрошення за технічними критеріями є «Обмежено придатною» (II класу якості) з підвищеним вмістом заліза 1,16 мг/дм³. Каламутність становить 0,58 мл/л.

Досліджували рівномірність витрат трубопроводів з інтегрованими краплинними водовипусками першого (2009) і третього (2011) років експлуатації: Junior (2 дм³/год), Junior (1,6 дм³/год); Аквагол (1,6 дм³/год); Dripnet РС (1,6 дм³/год); врізних краплинних водовипусків IDrop (4 дм³/год). Отримані дані узагальнено в таблиці.

Рівномірність витрат (однорідність емісії) EU , що визначає рівномірність поливу, розраховували за формулою Келлера-Кармелі:

$$EU = (1 - 1,27 \frac{C_v}{\sqrt{n}}) \frac{Q_{\min}}{\bar{Q}} 100, \quad (1)$$

де C_v – коефіцієнт технологічної варіації; n – кількість краплинних водовипусків на одну рослину; $Q_{\min}$ і $\bar{Q}$ – відповідно мінімальна та середня витрати краплинних водовипусків, дм³/год.

Коефіцієнт варіації визначали за формулою:

$$C_v = \sigma_Q / \bar{Q}, \quad (2)$$

де C_v – коефіцієнт варіації; σ_Q – середньоквадратичне відхилення витрат; $\bar{Q}$ – середня витрата краплинних водовипусків, дм³/год.

Характеристики змін номінальних витрат краплинних водовипусків різних типів за результатами експлуатації протягом трьох років

Тип краплинних водовипусків	Номінальна витрата, дм ³ /год	Рівномірність витрат, EU, %	Коефіцієнт варіації витрат, C_v	% відмов
IDrop з нерегульованою витратою	4	97	0,03	3
Junior з нерегульованою витратою	2	95	0,07	0
Junior з нерегульованою витратою	1,6	96	0,04	11
Dripnet PC з регульованою витратою	1,6	97	0,03	5
Аквагол інтегровані без компенсації	1,6	97	0,04	11

На ПТ зафіксовано поодинокі засмічення краплинних водовипусків до повної відмови (зниження витрат на 30% і більше); бризки з краплинних водовипусків, що свідчить про їхнє початкове засмічення.

Висновки. За результатами польових та лабораторних досліджень установлено, що за умови використання поливної води II класу якості («Обмежено придатної») з підвищеним вмістом заліза рівномірність витрат краплинних водовипусків зменшується на 5% для Junior (2 дм³/год), на 4% для Junior (1,6 дм³/год), на 3% для Аквагол (1,6 дм³/год), на 3% для Dripnet PC (1,6 л/год); для врізних краплинних водовипусків IDrop (4 л/год) на 3%. Коефіцієнт технологічної

варіації згідно з ДСТУ ISO 9261:2004 знаходиться у допустимих межах і становить 0,03–0,07.

Показники роботоздатності СКЗ – рівномірність водоподачі та коефіцієнт варіації витрат – не виходять за межі рекомендованих, окрім Junior.

Причиною засмічення краплинних водовипусків досліджуваної системи і зниження показників їхньої роботоздатності є температура поливної води в комплексі з підвищеною каламутністю і вмістом заліза. В умовах дослідів температура поливної води сягала 21–31°C.

Мінімізувати засмічення краплинних водовипусків для продовження терміну експлуатації СКЗ можливо завдяки дотриманню режиму поливу (тривалість і періодичність), плановими промиваннями системи наприкінці сезону та своєчасним реагуванням на зниження витратних характеристик краплинних водовипусків шляхом проведення позапланових промивань.

1. *Ромащенко М.* Требования к качеству воды. Технические средства водоподготовки для систем капельного орошения / [М. Ромащенко, В. Корюненко, С. Рябков и др.] // Овощеводство. – 2007. – № 6 (30). – С. 72–74.

2. *Рекомендации по исследованиям надежности и работоспособности элементов систем капельного орошения.* НТД 33.03.002-86. – К.: Минводхоз УССР, 1986. – 68 с.

3. *Національний стандарт України. Іригаційне устаткування. Водовипуски: технічні вимоги та методи випробовування: ДСТУ ISO 9260:2003.* – [Чинний від 2005–01–01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2005. – 8 с.

4. *Національний стандарт України. Іригаційне устаткування. Мережі трубопроводів з водовипускальними трубами: технічні вимоги та методи випробовування: ДСТУ ISO 9261:2004.* – [Чинний від 2006–01–01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2005. – 10 с.

5. *Драгомирецький И.В* Методические указания по проектированию и эксплуатации систем капельного орошения с применением трубопроводов «Агро-Дрип» (НПО УкрНИИГиМ) / [И.В. Драгомирецький, А.Т. Калеников и др.]. – Кишинёв, 1988. – 223 с.

6. *Концепція розвитку мікроозрошення в Україні до 2020 р./* за ред. М.І. Ромащенка. – К.: ТОВ ДІА, 2012. – 20 с.

Приведены результаты исследований влияния качества поливной воды на расходно-напорные характеристики капельных водовыпус-

сков действующей системы капельного орошения на выставочном комплексе «Чубинское» Бориспольского района Киевской области.

The research results on the effect of irrigation water quality on the discharge-hydraulic drop performance of drip water outlets on the functioning drip irrigation system in the area of «Chubynske» exhibition complex of Boryspilsky district in Kyiv region are given.